

ANNALES MUSEI NATIONALIS SLOVACI
ZBORNÍK SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO MÚZEA

ARCHEOLÓGIA
SUPPLEMENTUM 8

**STĹP MARCA AURELIA
A STREDNÉ PODUNAJSKO
ŠTÚDIE**

**COLUMN OF MARCUS AURELIUS
AND THE MIDDLE DANUBE AREA
STUDIES**

ZBORNÍK SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO MÚZEA – 2014
SUPPLEMENTUM 8

Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum
Bratislava 2014

Annales Musei Nationalis Slovaci
ZBORNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO MÚZEA

ARCHEOLÓGIA
SUPPLEMENTUM 8

ŠTÚDIE

Vedecký redaktor
PhDr. Juraj Bartík, PhD.

Zostavovateľ
PhDr. Vladimír Turčan

Posudzovatelia:
Prof. PhDr. Klára Kuzmová, CsC.
Prof. PhDr. Eduard Krekovič, CsC.

Návrh obálky: Peter Šimčík
Neprešlo jazykovou úpravou

Grafická úprava: Renesans, s. r. o.
Tlač: Ultra Print, s. r. o., Bratislava

Za obsah príspevkov a kvalitu obrazových príloh zodpovedajú autori
Vydalo: Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum, Bratislava 2014

Náklad: 400 výtlačkov

© Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum, Bratislava 2014

ISBN 978-80-8060-335-9

OBSAH – CONTENTS

Igor Bazovský: Odev Germánov na stĺpe Marca Aurélia.....	7
<i>The clothing of the Germans on the Column of Marcus Aurelius.....</i>	10
Ján Beljak: Pohronie v dobe Marca Aurelia	11
<i>The Granp region at the time of Marcus Aurelius.....</i>	23
Radoslav Čambal: Torques or shackles? Cotins or Germans? To Interpretation of ethnic origin of the Captives from the Column of Marcus Aurelius, displayed in the scenes LXVIII and LXIX.....	25
<i>Torques alebo putá? Kotíni alebo Germáni? K interpretácii etnického pôvodu zajatcov na scénach LXVIII a LXIX zo stĺpu Marca Aurelia.....</i>	30
Eduard Droberjar: Shackles on the column of Marcus Aurelius and finds from Mušov.....	35
<i>Pouta na sloupu Marka Aurelia a nálezy z Mušova.....</i>	40
Kristian Elschek: Nové žiarové hroby z 2. polovice 2. storočia zo Zohora na západnom Slovensku	41
<i>Neue Brandgräber aus der 2. Hälfte des 2. Jahrhunderts von Zohor (Westslowakei).....</i>	50
Erik Hrnčiarik – Jakub Baňovič: Vyobrazenia nádob na Trajánovom stĺpe a stĺpe Marka Aurélia.....	51
<i>Depictions of vessels on Trajan´s column and the column of Marcus Aurelius.....</i>	59
Erik Hrnčiarik – Ján Ulický: Vyobrazenia rímskej výstroje a výzbroje na Trajánovom stĺpe a stĺpe Marka Aurélia.....	61
<i>Depictions of Roman arms and armour on Trajan´s column and the column of Marcus Aurelius.....</i>	69
Peter Jančura – Mirka Daňová – Marian Jančura – Iveta Bohálová – Dušan Daniš – Juraj Modranský – Katarína Zrníková – Lívia Oláhová: Priestorový aspekt a prírodné podmienky invázie Rimanov do stredného Podunajska a Karpát v druhom storočí n. l.	71
<i>The spatial aspect and the natural conditions of the Roman invasion of the central Danube region and the Carpathians in the second Century AD.....</i>	87
Rudolf Nádaskay – Jaroslava Schmidtová – Peter Barta: Terra Sigillata z priekopy rímskeho tábora Gerulata II v Bratislave-Rusovciach	89
<i>Terra sigillata from ditch of roman camp Gerulata II in Bratislava-Rusovce.....</i>	100
Marek Olędzki: The Causes of the Outburst of Marcomannic Wars	101
<i>Przyczyny wojen markomańskich</i>	106
<i>Príčiny markomanských vojen</i>	106
Ján Rajtár: Stĺp Marca Aurelia a archeologické doklady o rímskych výpravách proti Kvádom.....	107
<i>Die Säule des Marcus Aurelius und die archäologische Nachweise der römischen Expeditionen gegen die Quaden</i>	134
Jaroslava Schmidtová – Peter Barta: Výskum priekopy rímskeho tábora Gerulata II v Rusovciach v roku 2009.....	141
<i>The excavation of ditch of roman camp Gerulata II in Rusovce 2009.....</i>	154
Ondrej Šedo: Rímske stavby zobrazené na stĺpe Marca Aurélia	155
<i>Roman buildings depicted on the column of Marcus Aurelius.....</i>	167
Vladimír Turčan: Germánske sídliskové objekty na stĺpe Marca Aurelia	169
<i>German settlement structures on the column of Marcus Aurelius.....</i>	177
Pavol Valachovič: Markomanské vojny v ikonografii a rímskej historiografickej tradícii	181
<i>The Marcomannic wars in Iconography and in the roman historiographical Tradition</i>	184

SKRATKY ČASOPISOV A PERIODÍK

Acta Arch. Acad. Scien. Hungaricae = Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest
Alba Regia = Alba Regia. Annales musei Stephani Regis. Székesfehérvár
Anodos = Anodos. Studies of the ancient World. Trnava
Antiquitas = Antiquitas. Wrocław
Arch. Journal = The Archeological Journal. London
Arch. Korrb. = Archäologisches Korrespondenzblatt. Urgeschichte, Römerzeit, Frühmittelalter. Mainz am Rhein
Arch. Rozhledy = Archeologické Rozhledy. Praha
AVANS = Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku. Nitra
Balácai közl. = Balácai közlemények. Veszprém
Bayer. Vorbeschbl. = Bayerische Vorgeschichtsblätter. München
Ber. Denkmalpfl. Niedersachsen = Berichte zur Denkmalpflege in Niedersachsen. Hannover
Ber. RGK = Bericht der Römisch-Germanischen Kommission. Frankfurt a. M.
Carnuntum-Jahrb. = Carnuntum Jahrbuch. Wien
ČSPSČ = Časopis společnosti přátel starožitností. Praha
EAZ = Ethnographisch – Archäologische Zeitschrift. Berlin
Fundber. Österreich = Fundberichte aus Österreich. Wien
Germania = Germania. Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts. Frankfurt am Main
Jižní Morava = Jižní Morava. Ročenka Okresního archivu pro okres Břeclav v Mikulově. Mikulov
Journal Glass Stud. = Journal of Glass Studies. Corning (N. Y.)
Journal of Roman Stud. = Journal of Roman Studies. London
Libyca = Libyca. Alger
Meander = Meander. Warszawa
MIAMoskva = Materialy i issledovanija po Archeologii SSSR. Moskva – Leningrad
Mitt. Prähist. Komm. Österr. Akad. = Mitteilungen der Prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaft. Wien
Pam. Arch. = Památky Archeologické. Praha
Pam. a Múz. = Pamiatky a múzeá. Bratislava
Prähist. Zeitschr. = Prähistorische Zeitschrift. Leipzig (Berlin)
Přehled Výzkumů = Přehled Výzkumů AÚ ČSAV. Brno
RCRF = Rei Cretariae Roman Favtores
Slov. Arch. = Slovenská archeológia. Časopis Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied v Nitre. Nitra
Slov. Num. = Slovenská numizmatika. Nitra.
Specimina Nova Diss. Hist. = Specimina Nova Dissertationum ex Instituto Historico Universitatis Quinqueecclesiensis de Iano Pannonio nominatae. Pécs
Štud. Zvesti AÚ SAV = Študijné zvesti Archeologického ústavu Slovenskej Akadémie vied. Nitra
Zborník MMB = Bratislava. Zborník Mestského múzea. Bratislava
Zbor. SNM. Arch. = Zborník Slovenského národného múzea. Archeológia. Bratislava
Zbor. SNM. Hist. = Zborník Slovenského národného múzea. História. Bratislava

MARKOMANSKÉ VOJNY V IKONOGRAFII A RÍMSKEJ HISTORIOGRAFICKEJ TRADÍCII

PAVOL VALACHOVIČ

Keywords: *Marcomannic wars, Marcus Aurelius, column of Marcus Aurelius, Roman historiography*

Abstract: *The Marcomannic wars which had a profound impact on the history of the Roman Empire and the populations living along its borders in the second century AD, were the object of much attention by ancient writers. As well as the latter, there are also iconographic sources, in particular the column of Marcus Aurelius in Rome, whose scenes depict the first period of the war (up until 165 AD). Even though most of the scenes are of a general nature (addressing the army, the march of the Roman army into barbarian territory, prisoners taken into slavery), the column also boasts scenes (XI - lightning, XVI - the so-called miraculous rain) of which the ancient historians Cassius Dio and those known as the *Scriptores historiae Augustae* wrote. The works of Christian writers also maintained the tradition that the authors of the prayers were Christians in the Roman Army in the middle reaches of the Danube.*

Markomanské vojny, prebiehajúce v druhej polovici 2. storočia n. l., znamenali významný prelom v dejinách Rímskej ríše i v dejinách územia dnešného Slovenska. Pre dejiny Rímskej ríše znamenali tieto vojny koniec expanzívnej politiky nielen v stredodunajskom priestore, ale v rámci celej ríše vôbec. Rimania v nasledujúcich obdobiach už nedokázali rozširovať svoje územie výbojmi, naopak, museli sa čoraz viac zameriavať na ochranu jednotlivých častí impéria či už na východe, v Afrike alebo na západe.

Pre územie dnešného Slovenska mali tieto vojny tiež veľký význam. Dôležitosť vojen sa odrazila aj v tom, že antickí autori – historici venovali mimoriadnu pozornosť udalostiam na strednom Dunaji a práve z tohoto obdobia sa zachovalo pomerne veľa správ priamo o konflikte, ale aj o obyvateľoch, ktorí sídlili priamo na území Slovenska, ale aj v jeho okrajových oblastiach, o zvykoch a spôsobe ich života.

V súvislosti s týmito udalosťami by sme sa chceli zamerať na porovnanie niektorých prameňov, ktoré sa venovali markomanským vojnám. Jednak sú to správy dvoch antických historikov, s neporovnateľne rozdielnym hodnotením ich osobností, ale aj ikonografické pramene s osobitnou vypovedacou hodnotou.

Všetky tri pramene, ktorým sa chceme venovať, pochádzajú z pomerne rozsiahleho obdobia. Najbližšie k udalostiam je reliéf na stĺpe Marca Aurelia, ktorý vznikol krátko po skončení vojen. Svojmu otcovi Marcovi Aureliovi ho venoval syn Commodus a stĺp už stál v roku 193 n. l., keďže sa na jednom nápise spomína jeho strážca¹. Reliéf však nezobrazuje všetky udalosti z rokov 166-182 n. l., ale len prvú fázu vojen do roku 175.

V odbornej literatúre sa nachádzajú odlišné názory na to, či sú jednotlivé scény reliéfu zoradené chronologicky, alebo ich treba „presunúť“, aby odrážali historickú realitu. Zástancom prvej koncepcie bol Oldřich Pelikán, ktorý napísal jednu z prvých monografií o susedstve územia Slovenska v dobe rímskej². Oproti tomu Josef Dobiáš, profesor starovekých dejín Karlovej univerzity, autor zatiaľ najrozsiahlejšej syntézy o dejinách českého a slovenského územia na sever od Dunaja³, sa domnieva, že niektoré reliéfy nie sú zoradené historicky⁴. Takisto sa vyjadril, že sa nemožno spoliehať na reliéfy ako na jedinečný prameň a jeho interpretáciu ako na jedine možnú. Proti jeho názoru sa najnovšie ostro vyjadril Péter Kovács, ktorý tvrdí, že scény na stĺpe sú zobrazené v chronologickom poriadku⁵.

V tomto prípade nás však zaujíma predovšetkým obsahová stránka jednotlivých scén. Autori reliéfu videli svoj vzor v reliéfe stĺpa cisára Traiana, ktorý zobrazoval dácke vojny. Podstatná časť reliéfu stĺpa Marca Aurelia zobrazuje všeobecné vojenské scény: cisár Marcus Aurelius oslovuje rímskych vojakov (tzv. *adlocutio*), obetovanie pred odchodom z tábora, rímske vojsko prekračuje po pontónovom moste rieku Dunaj, jazdecký útok proti Germánom, pochod rímskeho vojska v horskom teréne, odvádzanie žien a detí do zajatia, bojové scény, budovanie kamenných táborov, rokovania cisárov s náčelníkmi germánskych kmeňov a pod.

Na reliéfe sa nachádzajú aj scény, ktoré sú veľmi individualizované a možno ich porovnať aj s údajmi rímskych historikov. Je to predovšetkým scéna XI – úder blesku do obliehacieho zariadenia Germánov, scéna XIII – cisár obetoval pri prechode cez rieku dvoch levov, scéna XVI – udalosť s tzv. „zázračným dažďom“⁶.

Reliéf stĺpa Marca Aurelia nie je jediným umeleckým zobrazením výjavov z markomanských vojen. V Múzeu konzervátorov v Ríme (Palazzo dei Conservatori) sa nachádzajú tri reliéfy a na attike víťazného oblúka cisára Konštantína Veľkého

¹ CIL VI 1585a-b; porovnaj: KOVÁCS, Péter: Marcus Aurelius' Rain Miracle and the Marcomannic Wars, s. 159 – 160.

² PELIKÁN, Oldřich: Slovensko a Rímske impérium. Bratislava 1966, s. 32.

³ DOBIÁŠ, Josef: Dějiny československého území před vystoupením Slovanů. Praha 1964.

⁴ DOBIÁŠ, J.: Archeologické nálezy jako prameny pro dějiny styků Říma s územím dnešního Slovenska. Obzor prehistorický I, 1922, č. 2, s. 78.

⁵ KOVÁCS, Péter: Marcus Aurelius' Rain Miracle and the Marcomannic Wars, s. 266: „The scene are in chronological order.“

⁶ Pri číslovaní jednotlivých scén vychádzame z práce ZWICKER, W.: Studien zur Marcus säule I. Amsterdam 1941.

sa nachádza ďalších osem reliéfov⁷. Reliéfy zobrazujú Marca Aurelia pri obetovaní pred chrámami v Ríme s divákmi, cisára na koni ako víta porazených barbarov, ďalšia scéna ho zase zobrazuje na triumfálnom voze. Tieto scény zobrazujú všeobecnejšie výjavy, ktoré sa dajú spojiť s markomanskými vojnami. Súvisia predovšetkým s náboženskými úkonmi, s markomanskými vojnami ich spája predovšetkým charakteristická tvár cisára. Všetkých jedenásť reliéfov pochádzalo podľa talianskeho umenovedca z nejakého jedného pomníka na počesť cisára Marca Aurelia.

Literárne pramene

Z literárnych prameňov nás zaujíma predovšetkým dielo L. Claudia Cassia Diona Cocceiana, ktorý sa narodil na prelome vlády cisára Antonina Pia a jeho nástupcu Marca Aurelia Antonina⁸. Pochádzal z významnej senátorskej rodiny, sám po vzore svojho otca nastúpil úradnícku kariéru a dosiahol najvyššie možné úrady, ktoré mohol obyvateľ ríše z nie cisárskej rodiny dosiahnuť (dvojnásobný konzulát). Svoju úradnú kariéru zakončil ako správca podunajských provincií, ale pre svoju prísnosť voči vojakom sa musel z úradných funkcií stiahnuť a dožiť život v Malej Ázii⁹.

Cassius Dio napísal rozsiahle rímske dejiny v 80 knihách, žiaľ, jeho dielo sa nedochovalo v pôvodnej podobe. Hoci ešte v 11. a 12. storočí poznali jeho dielo byzantskí historici Xifilinos a Zónaras, excerptovali ho a aspoň v tejto podobe zachovali časti, ktoré nás najviac zaujímajú – kapitoly o markomanských vojnách. Ak porovnáваме zachované a excerptované časti jeho diela, zistíme, že byzantskí historici skrátili príslušné časti knihy o markomanských vojnách asi o štvrtinu. Ktoré časti však vynechali, sa nedá odhadnúť.

Ak sa pozeráme na excerptované texty, chýba opis začiatku vojny, príchod cisára Marca Aurelia na dunajskú hranicu a prvé akcie Rimanov na území Pannónie aj na barbarskom území. Zachované časti opisujú uzavretie mieru s Kvádmi, Jazygmi a napokon aj s Markomanmi. V excerptovanej časti sa nachádza aj jedna pozoruhodná správa o tom, ako sa menšia rímska jednotka dostala na nepriaznivom mieste na barbarskom území do obklúčenia a Kvádi by ju takmer zničili, keby rímskych vojakov nezachránil „zázračný dažď“¹⁰.

Iným dôležitým prameňom k dejinám markomanských vojen je súbor životopisov v zbierke označovanej ako *Historia Augusta* alebo *Scriptores historiae Augustae*¹¹. V rámci životopisov od cisára Hadriana až po Cara, Carina a Numeriana sa nachádzajú aj životopisy Marca Aurelia, jeho spoluvládca Lucia Vera, vzdorocisára Avidia Cassia a napokon aj Commoda, syna Marca Aurelia. Z týchto štyroch životopisov nás zaujíma predovšetkým životopis Marca Aurelia, pripisovaný Iuliovi Capitolinovi. V tomto životopise je podrobnejšie zaznamenaný aj začiatok markomanských vojen (12, 13), priebeh prvej fázy vojny (kap. 13), prepuknutie moru v dôsledku vojenských udalostí, vzostup náboženských nálad a obnovovanie tradičných kultových slávností až napokon zakončenie (prvej fázy) vojny.

Okrem stručnej zmienky o „zázračnom daždi“ autor uvádza (takisto stručne) aj správu o ďalšej udalosti, ktorej vyobrazenie sa nachádza na stĺpe Marca Aurelia – blesk zničil obliehacie zariadenie, ktoré si postavili barbari pri obliehaní rímskej pevnosti (24, 4).

Súbor cisárskych životopisov patrí k najproblematickejším historickým dielam rímskej historiografie. Nadväzuje síce na Suetoniove životopisy a na viacerých miestach sa hlási do doby cisárov Constantina (Konštantína) a Diocletiana, ale po viac ako storočnom výskume sa došlo k záveru, že dielo vzniklo pravdepodobne až na konci 4. alebo na začiatku 5. storočia¹².

Hoci sú jednotlivé životopisy pripísané až šiestim autorom, o ich osobách sa nenachádzajú žiadne iné údaje a preto sa predpokladá, že autor chcel zostať v anonymite – ale či s politických alebo náboženských dôvodov, nie je isté. Odborníci, ktorí sa zaoberali týmto dielom, predpokladajú, že autor pri ich zostavovaní vychádzal z iného historiografického, ale nezachovaného diela z 3. storočia n. l., ktoré sa všeobecne označuje nemeckým pojmom ako *Kaisergeschichte*. Preto nie je isté, odkiaľ autor (autori?) čerpal údaje o jednotlivých cisárskych osobnostiach a odborníci odporúčajú overovať každú informáciu aj z iných prameňov. V každom prípade ale niektoré údaje zo životopisu Marca Aurelia máme možnosť porovnať s inými údajmi.

Samozrejme, že údaje o markomanských vojnách nachádzame aj v dielach rôznych ďalších historikov, resp. v dielach iných autorov. Tieto údaje však nerozširujú podstatnejšie naše poznanie o priebehu vojen, ale sú dôležité pre poznanie historickej tradície v rímskej historiografii.

Porovnanie

Viac ako sto scén zobrazených na stĺpe Marca Aurelia umožňuje porovnať ich stvárnenie s údajmi uvedenými v diele Cassia Diona a s životopisom Marca Aurelia, prípadne s dielami iných autorov.

Ako sme uviedli, väčšina scén na stĺpe Marca Aurelia má charakter všeobecných zobrazení vojenských výprav a jednotlivých fáz vojny. Z týchto všeobecných vyobrazení sa však vydeluje niekoľko scén, ktoré môžeme priamo identifikovať s literárnymi správami.

⁷ BANDINELLI, Ranuccio Bianchi: Die römische Kunst. Von den Anfängen bis zum Ende der Antike. Dresden 1983, s. 181 – 183.

⁸ HILLEN, Jürgen: Cassius Dio in seiner Zeit. Úvod k nemeckému prekladu celého zachovaného diela Cassius Dio: Römische Geschichte. Artemis & Winkler Verlag, Düsseldorf 2007.

⁹ CANFORA, Luciano: Dějiny řecké literatury, s. 613 píše o „krutosti“.

¹⁰ V uvedenom nemeckom preklade sa táto časť nachádza ako súčasť 72. knihy (s. 257 – 258), v iných prekladoch ako súčasť 71. knihy – pozri napr. Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov, 1. zväzok – Územie Slovenska pred príchodom Slovákov, s. 162 – 163; KOVÁCS, Péter: Marcus Aurelius' Rain Miracle and the Marcomannic Wars. Leiden – Boston 2009, s. 26 – 38 – grécky text, anglický preklad a autorov komentár.

¹¹ Dielo vyšlo v českom preklade pod názvom *Portréty světovládců* v dvoch zväzkoch – Praha 1982. Dielo preložili Jan Burian a Bohumila Mouchová.

¹² CONTE, G. B.: Dějiny římské literatury, s. 578 – 579.

Jednou z prvých takýchto scén je výjav XI, na ktorom blesk zasiahol útočnú vežu, ktorú si vyrobili Germáni pri obliehaní rímskej pevnosti. O tejto udalosti sa zmieňuje aj krátka správa v životopise Marca Aurelia, ale aj zlatá minca¹³.

Ďalšia scéna opäť zobrazuje výjav, ktorý sa spomína takisto v literárnom texte. Na scéne XIII je zobrazený cisár Marcus Aurelius, ako obetuje na brehu rieky dvoch levov. Výjav odkazuje na vzostup náboženského cítenia, ale aj na pokusy, využiť náboženské nálady medzi obyvateľstvom na rôzne podvody. Jeden z takýchto pokusov opisuje Lukianos v dialógu Alexandros. Obetovanie však skončilo pre Rimanov veľmi zle – levy síce preplávali rieku Dunaj, ale na druhom brehu ich unavených plávaním barbari umlátili palicami¹⁴.

Najväčšiu pozornosť však vyvoláva scéna XVI – tzv. „zázračný dážď“, ktorá sa nachádza v treťom závite reliéfu, ktorý je ešte čitateľný zospodu. Už sme uviedli, že o ňom písal Cassius Dio i autor životopisu Marca Aurelia v súbore cisárskych životopisov. Je to jednoznačne identifikovaný výjav, ktorý zobrazuje božstvo s roztriahnutými rukami, z ktorých stekajú pramene dažďovej vody. Okolo sa nachádzajú mŕtvolky zvierat i vojakov, ďalší vojaci sú oblečení v šupinovom alebo krúžkovom pancieri s prilbami na hlavách a so štítmí v rukách. Jednoznačne to svedčí o nebezpečenstve, ktoré hrozilo vojakom, obkľúčeným barbarmi, ktorí čakali len na príhodnú chvíľu, aby na nich zaútočili. Ich zámer však prekazil náhly dážď. A práve otázka, kto tento dážď privolať, rozprúdila už v staroveku rozsiahlu ideologickú „vojnu“, pri ktorej sa používali všetky prostriedky, dokonca aj falšovanie dokumentov.

Maďarský bádateľ Péter Kovács zhromaždil 39 starovekých dokumentov, ktoré sa týkajú príbehu so zázračným dažďom. Pôvodne v maďarčine, neskôr aj v angličtine vydal monografiu¹⁵, ktorá sa venuje tejto problematike. Pre čitateľov zverejnil texty v latinskom i gréckom jazyku s anglickým prekladom a vlastným komentárom. Okrem toho ku každému textu zhromaždil rozsiahlu literatúru od 19. storočia.

Jeden z najstarších dokumentov vo vzťahu k uvedenej situácii pochádza z pera kresťanského spisovateľa Tertulliana, ktorý sa odvoláva na údajný list Marca Aurelia o tom, že dážď vymodlili pre Rimanov kresťanskí vojaci¹⁶. Práve na jeho text sa odvolávajú neskorší kresťanskí autori, či už historici (Pavol Orosius, Eusebios, Prosper Tiro, Hieronymos) alebo ďalší autori (napr. Themistius, Symeon Logothetes). Zachoval sa dokonca aj sfalšovaný list Marca Aurelia¹⁷. Tradícia o zásahu kresťanov sa udržala v historiografii až do obdobia raného stredoveku.

Aj pohanskí autori sa dovoľovali toho, že zázračný dážď zoslali pohanskí bohovia na žiadosť pohanských kňazov alebo mágov, ako o tom svedčí aj heslo Arnufis (údajne egyptský filozof), ktorý sprevádzal cisára na vojenskej výprave za Dunaj a v dôsledku jeho mágie sa spustil dážď, ktorý Rimanom zachránil životy¹⁸.

Záver

Markomanské vojny výrazne zasiahli do života Rímskej ríše, ale aj do života germánskych a keltských kmeňov, ktoré žili na hraniciach i v hlbokom zázemí Rímskej ríše. Obraz o detailnom priebehu vojen však dodnes nepoznáme, dokonca neexistuje výrazná monografia o nich, hoci okrem tu spomínaných umeleckých pamiatok a literárnych textov existuje ešte svedectvo ďalších prameňov – numizmatických a epigrafických, a nesmieme zabúdať ani na svedectvo archeologických výskumov.

Kolokvium, ktoré pri príležitosti získania odliatkov zo stĺpa Marca Aurelia do Slovenského národného múzea – Archeologického múzea, zorganizovali na pôde tejto inštitúcie, poukázalo aj na potrebu spolupráce historikov a archeológov, numizmatikov i epigrafikov pri bádaní o dejinách slovenského územia v období susedstva s kedysi svetovládnu Rímskou ríšou.

¹³ DOBIÁŠ, Josef: Dějiny československého území..., s. 205 a s. 242, pozn. 84.

¹⁴ DOBIÁŠ, Josef: Dějiny československého území..., s. 198.

¹⁵ KOVÁCS, Péter: Marcus Aurelius esőcsodája és a markomann háborúk. Pécs 2005; angl. Marcus Aurelius' Rain Miracle and the Marcomannic Wars. Mnemosyne. Supplements. History and Archaeology of Classical Antiquity. Volume 308. Leiden – Boston 2009.

¹⁶ KOVÁCS, Péter: Marcus Aurelius' Rain Miracle..., dokument č. 1, s. 23 a dokument č. 2, s. 23 - 24; v slovenskom súbore dokument č. 85, s. 165 a dokument č. 86, s. 166.

¹⁷ KOVÁCS, Péter: Marcus Aurelius' Rain Miracle..., dokument č. 7, s. 51 - 53; v slovenskom preklade dokument č. 89, s. 169 - 170.

¹⁸ KOVÁCS, Péter: Marcus Aurelius' Rain Miracle..., dokument č. 25, s. 78; v slovenskom preklade dokument č. 91, s. 172.

THE MARCOMANNIC WARS IN ICONOGRAPHY AND IN THE ROMAN HISTORIOGRAPHICAL TRADITION

PAVOL VALACHOVIČ

The Marcomannic Wars which took place in the second half of the second century AD influenced both the subsequent history of the Roman Empire and the lives of the German and Celtic populations in the middle reaches of the Danube. The significance of the wars is underlined by the fact that Roman historians devoted much more attention to these events, and alongside the writings of ancient authors important iconographic sources have been preserved, portraying events which took place under the rule of Marcus Aurelius. The column featuring a relief and erected in memory of his father by his son and successor Commodus, depicts the first period of the wars up until 175 AD. As well as general military scenes typical of any military expedition, the relief also features scenes (scene XI – lightning sets fire to the barbarians' siege tower, XVI – so-called miraculous rain) which back up events recounted by ancient writers, notably in the historical works of Cassius Dio (unfortunately, the books concerned, 71 and 72, have been preserved only as excerpts by eleventh and twelfth century Byzantine writers) as well as in works from the later Classical period known collectively as the *Scriptores historiae Augustae*. Their written testimony serves as evidence that the historical relief, and the work of the unknown artists who contributed to it, have an informative value.

Translated by Stephanie Staffen

Pavol Valachovič
Univerzita Komenského
Filozofická fakulta
Katedra všeobecných dejín
Gondova 2, P.O.BOX 32
814 99 Bratislava
pavolvalachovic@gmail.com